

i určitá schematičnost a dekonstrukce ideálních typů, což jí v některých místech ubírá na přesvědčivosti.

Butler se snaží odhalit mýtus původnosti a falešnosti genderu, když rozličnými argumenty od psychoanalýzy k poststrukturalismu přesvědčivě říká, že gender žádnou původnost nemá a kopie je tedy pouhou „kopií kopie“. Text je zaměřený především na subverzi prostřednictvím nabourávání hranic, na „nové podoby utváření rodu, transgender, transsexualitu, rodičovství leseb a gayů, nových identit butch a femme“ (str. 11) a toho, co se děje „uvnitř“ normy, se dotýká jen zlehka. Genderové kategorie jsou ve skutečnosti mnohem barvitější než jejich ideální typy a jsou neméně zajímavé než ony konstituční okraje. Butler nabízí klíč k jejich analýze v performativní teorii genderu, která vede k selhání při opakování a poskytuje možnosti modifikace a přeznačování, ale sama se této analýze příliš nevěnuje.

Genderový řád se nenabourává jen na svých okrajích, ale rovněž uvnitř, přestože zůstává určité zdání binarity. Butler toto zdání dekonstruuje, ale zaměřuje se zejména na jeho ideální podobu. Přestože pro ni gender není pouze „mužství“ a „ženství“, ale celý označující aparát prostupující a vytvářející řád a subjektivitu, je dobré se ptát, jak se tato binarita mezi „mužstvím“ a „ženstvím“ projevuje v praxi a v jakých kontextech. Je otázkou, zda transgender či genderqueer, které na Butler do velké míry navazují, neposilují genderovou binaritu právě snahou o její překročení. Je gender binární právě ve své praxi? Jsou mužství a ženství binární vždy, nebo jen někdy? Dá se překračovat (představa) mužství a ženství, nebo jen její stereotypy? Co to znamená, že se někdo do genderových hranic „nevejde“?

Místem, kde se střetává gender, pohlaví a touha, místem, které vytyčuje hranice a zajišťuje integritu subjektu prostřednictvím rozdělení na vnějšek a vnitřek a kde se odehrávají performativní procesy vytvářející efekt vnitřního jádra, je podle Judith Butler tělo. Přestože po prvním vydání *Gender Trouble* byla Butler vyčítána redukce tělesnosti na diskurs

a absence materiality, v návaznosti na Foucaulta se zaměřuje na reálná těla, nikoli jen na jejich materializované ideály. Tato těla se poslušně materializují do (zdánlivé) podobnosti či rozdílnosti (přestože např. hubené mužské a ženské tělo jsou si v mnoha ohledech podobnější než těla odlišné váhy stejného pohlaví), ale oné materializaci nedostojí nebo se těmito procesům vzpouzejí. Butler uvádí příklad intersexuální/ho Herculine, kterého/kterou si Butler opět vypůjčila z Foucaulta, nebo transsexuální či transgender lidi, u kterých není jednoznačné, „v jaké fázi se nacházejí“. Spojení genderu a tělesnosti vytváří srozumitelnost a koherenci nespojitých částí těla a jasně ukazuje, jak je analytické rozdělení na „biologické“ pohlaví a „sociální“ gender nesmyslné.

Na příkladu těla zároveň Butler překračuje hranici mezi diskursem a materialitou, kde dochází k jejich vzájemné výměně ústící v diskursivní, tělesný i psychický svět. Butler zdůrazňuje důležitost psychiky, a ač se staví proti samozřejmosti internality psychického světa, po vzoru psychoanalytiků vyzdvihuje důležitost vytváření a transformace vnitřního světa. Ve svém úvodu z roku 1999 proto naznačuje důležitost promýšlení „psychické teorie performativity“, které se nicméně dosud nedostalo větší pozornosti. Je to právě významnost psychiky, kde Butler produktivně čerpá z psychoanalýzy a kde vyvstávají pozitiva eklektického zacházení se zdroji, která, ač revidovaná poststrukturalistickým paradigmatickým, dodává jejímu přístupu komplexnější a barvitější ráz, posouvá jej od Foucaulta a zároveň kreativním způsobem rozpracovává poststrukturalismus. Nicméně právě v těch místech, kde Butler navazuje na Foucaulta a kriticky jej rozvádí, je její psaní nejsilnější.

Tuto koalici nejlépe využívá na poli sexuality, jež neslouží pouze k udržení genderových hranic a organizaci těla, ale je i zdrojem subverzí, kdy nenormativní sexuální praxe destabilizuje mužskost a ženskost v rámci erotické hry. Nicméně místy se Butler podle mého názoru dostává na pole spekulací, když v návaznosti na Foucaulta nebo Monique Wittig

2 Viz: http://www.czlobby.cz/sites/default/files/spolupracujeme_download/6_periodicka_zprava_vlady_cedaw-2014_0.pdf.

3 Viz: http://www.czlobby.cz/sites/default/files/spolupracujeme_download/umluva-o-odstraneni-vsech-forem-diskriminace-zen.pdf.

TAK TROCHU JINÝ ŽIVOT – KONFERENCE O BARIÉRÁCH A ŽIVOTNÍCH PODMÍNKÁCH MIGRANTEK V ČESKÉ REPUBLICĚ / Romana Volejníčková

Dne 8. června 2016 se v Praze konala konference v rámci projektu „Ženy na vedlejší koleji (?)“, která se věnovala rovným příležitostem a migraci se zaměřením na ženy ve středním a vyšším věku. V úvodu Magda Faltová (ředitelka Sdružení pro integraci a migraci, jež projekt realizovalo) upozornila na dva důležité aspekty celého projektu. Za prvé upozornila, že je velmi důležité věnovat se podmínkám, rodinným i pracovním drahám žen migrantek ve středním a vyšším věku, neboť jejich životní situace je velmi specifická a často čelí znevýhodněním z různých stran. Magda Faltová doslova uvedla, že tyto ženy čelí v české společnosti trojitému znevýhodnění (jako ženy, jako migrantky a jako osoby ve vyšším věku). Tím vyzdvihla význam projektu, tedy zaměření na skupinu žen, o jejichž znevýhodnění máme málo informací, které jsou však potřebné k vytvoření možných řešení nebo opatření. Dále tím ukázala, jak heterogenní je skupina, kterou obecně nazýváme „migranti/ky“, především ve svých potřebách, ale také v bariérách, jimž ve svých pracovních i osobních životech čelí. Druhým faktem, který se výrazně promítl i do projektu, byla uprchlická krize, které čelí Evropa. Faltová především upozornila na proměnu atmosféry v české společnosti (přímo uvedla, že minulá přijímací atmosféra se v důsled-

tvrdí, že oddělené gendery se udržují v zájmu reprodukční sexuality. Je totiž docela možné, že by se zrušením genderu reprodukční schopnost nesnížila, ba naopak. Pokud bychom měli přistoupit na tezi, že oddělené gendery slouží v *něčím* zájmu, bylo by spíše produktivní zaměřit se na spojení genderu s kapitalismem, jehož kritice se Butler věnuje ve svých pozdějších dílech.

V závěru knihy se opět navrácí k tělu, kdy prostřednictvím kritiky biologie odhaluje nefunkčnost snahy lokalizovat původ pohlaví v těle a odhaluje jeho diskursivní charakter. Biologie i nadále selhává v pátrání po pohlavním genu, díky kterému by se daly jasně vysvětlit i anomálie, jež neodpovídají mužským nebo ženským chromozomům, a který by sloužil jako rozhodovací element při určování pohlaví. Pohlavně určené tělo tak zůstává na úrovni připisování atributů, o kterých se rozhodne, zda jsou mužské či ženské, a zvýznamňování některých, které přebijí ty, jež s obrazem pohlaví nekorespondují. Butler toto hledání pohlaví staví do maskulinního genderového rámce, kterým je podle jejího mínění biologie prodchnuta. Co se na jednu stranu pro Butler stává nástrojem legitimizace genderového pořádku, může být pro další feministické teorie zdrojem jeho subverze. Například některé představitelky nového materialismu, např. Myra Hird nebo Luciana Parisi, využívají

aktuálních poznatků z biologie k podpoře tezí o nejednoznačnosti a nesmyslnosti určovat pohlaví a různorodosti biologických procesů.

Judith Butler se ve své knize *Gender Trouble* pokoušela především o dvě věci. Nalézt nebo alespoň naznačit způsoby, kterými lze účinně subvertovat genderový řád, a dopomoci k „žitelnému“ životu lidem, kteří stojí na jeho okrajích. Přestože tyto snahy mohou být místy ve vzájemném rozporu, právě její zájem o hraniční ne/identity měl za pětadvacet let od prvního vydání knihy pozitivní dopad na životy mnoha lidí. Její podíl na vývoj queer teorie přispěl nejen ke vzniku komunit a queer prostorů, kde lidé mohou bez obav vyjadřovat různé genderové a sexuální ne/identity, ale vedl i k proměně zákonů, kdy v některých zemích jako v Německu nebo v Austrálii (a v dalších šesti zemích) je v dnešní době možné zvolit si „třetí pohlaví“.

Je pravděpodobné, že v dnešní době by Butler psala svůj text jinak, zároveň by bylo ale chybou číst jej jako historickou knihu poplatnou jednomu období. V duchu Butler nechci tvrdit, že jakékoli závěry jsou univerzálně platné a nepodléhají historické konstrukci, jen že její text nabízí i v dnešní době inspirativní čtení, způsob (nejen) genderové analýzy a podněcuje množství otázek, které otevírají prostor pro to, aby se výzkum mohl vydat nečekanými směry.

RODINNÁ PÉČE O NESOBĚSTAČNÉ SENIORY. ZKUŠENOST PEČUJÍCÍCH VERSUS MEDIÁLNÍ A POLITICKÝ DISKURZ O PÉČI / DANA SÝKOROVÁ DUDOVÁ, RADKA. 2015. POSTARAT SE VE STÁŘÍ. RODINA A ZAJIŠTĚNÍ PÉČE O SENIORY. PRAHA: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ (SLON).

Kniha Radky Dudové *Postarat se ve stáří. Rodina a zajištění péče o seniory*, vydaná v roce 2015 Sociologickým nakladatelstvím, je další v nepříliš dlouhé řadě sociologických

monografií, které se věnují problematice neformální péče ve stáří. Na rozdíl od jiných autorů Dudová zaměřila výzkumnou pozornost nejen na zkušenosti jedinců s pečo-

ku mediálního obrazu migrace a migrantů a migrantek změnila v nepřijímací), čemuž se museli v průběhu projektu přizpůsobovat. Úvod celé konference jednoznačně ukázal, že situace migrantů a migrantek, zejména žen ve středním a vyšším věku, je velmi alarmující a že je potřeba na jejich potřeby a znevýhodnění reagovat.

V první panelové diskusi s názvem „Gender, migrace a stárnutí“ byly konkrétně představeny výstupy a výsledky projektu. K nej důležitějším výsledkům, které je nutné představit, patří jednoznačně problematika uceleného a komplexního uchopení problematiky migrace v ČR, malá míra informovanosti samotných migrantek (o starobním důchodu, všeobecně o zákonných lhůtách či nařízeních, jež musí občané a občanky splnit kvůli pojištění apod.), nárůst zaměstnanosti v neformálních a neregulovaném prostředí a také malý význam genderové dimenze ve výzkumu migrace i v přístupu české vlády (i přesto, že migrace začíná být feminizovaný fenomén, cca 40 % migrujících do ČR tvoří ženy). Také považuji za důležité připomenout příspěvek Lucie Zachariášové z Úřadu vlády, která představila vládní dokumenty, jež řeší nebo by mohly řešit migraci z genderové perspektivy. Například v dokumentu Priority a postupy vlády pro rok 2015 jsou jednoznačně otevřeny možnosti, kde a jak zahrnout toto téma např. v oblasti opatření proti násilí na základě pohlaví a proti obchodování s lidmi nebo také v oblasti revize nároku na zdravotní pojištění, které by bylo dostupné i cizincům a cizinkám. Tento příspěvek jednoznačně ukázal, že existuje volný prostor, kde by bylo téma intersektionality genderu, etnicity a věku nutné zahrnout a řešit. První panelová diskuse byla ukončena předpremiérou dokumentárního filmu *Ženy od vedle*, který zachycoval rozhovory s několika migrantkami ve středním a vyšším věku o důvodech migrace, začátku nového života v ČR, o pracovní dráze a bariérách, jimž zde čelily, i o soukromém životě. Dokument byl uveden slovy, že původní idea byla, že bude vytvořen krátký šot, ale rozhovory s těmito ženami ukázaly, že celé jejich vyprávění o životě migrantek v ČR bylo natolik bohaté, že pro předání jejich

váním o nejstarší členy rodiny, ale rovněž na diskursivní konstrukci péče o seniory v médiích a politických dokumentech. Výsledky obou analýz poté vzájemně konfrontovala.

Dudová rozdělila monografii do čtyř hlavních kapitol, v nichž se postupně věnuje (1) péči o seniory v teorii a praxi, (2) jejímu mediálnímu obrazu, (3) „příběhům o péči“ vyprávěným pečujícími příbuznými a na závěr (4) budoucí podobě péče o seniory. Již v předmluvě deklaruje cíl knihy – nastolit témata, „o kterých se nemluví“, resp. odhalit ambivalentní povahu pečování, rizika s ním spojená, sociální diferenciaci těchto rizik i rozpory v sociálních očekáváních vůči rodině jako zdroji pomoci a podpory. Od počátku dává najevo svůj primární zájem o genderové aspekty problematiky: totiž ženy jsou takřka výhradními pečovatelkami, nejčastěji čelí negativním důsledkům pečování a jsou současně těmi, kdo péči nejvíce potřebují.

V první kapitole „Péče v teorii a v praxi“ Dudová kriticky analyzuje koncept „deficitu péče“ nebo „krize v péči“. Rozzebírá faktory, které deficit/krizi ovlivňují, tj. demografické stárnutí, změny organizace rodinného života a vzorců ekonomické participace žen a jejich konsekvence v podobě rostoucí potřeby péče, snižujícího se počtu potencionálních pečujících a oslabování jejich disponibility k pečování. Subkapitola o teoretickém rámování péče o seniory obsahuje revizi teorií péče, přesněji řečeno přehled jejich vývoje od „etiky péče“ přes „břemeno péče“ k „disability critique“. Následující stručný náčrt teorií mezigeneračních rodinných vztahů má sloužit k pochopení podmínek a mechanismů poskytování pomoci dospělými dětmi starým rodičům. K tomuto rámci Dudová vztahuje české výzkumy zaměřené na péči o seniory, které opět „hodnotí“ především s ohledem na gender – nakolik jej autoři studií berou v potaz.

V další kapitole se Dudová zabývá veřejnou podporou neformální péče, neboť od ní se odvíjí, zda rodina, resp. kdo z rodiny bude pečovat, jakou formou, s jakými dopady a jaká část péče bude na rodině spočívat. Pojmenovává

nebezpečí, která s sebou nese vývoj politik péče o seniory, v České republice zejména změna paradigmatu sociálních služeb péče: prosazovaný přístup orientovaný na klienta vedl podle jejího názoru k „marketizaci péče“ a její deinstitucionalizaci. Rodině byla připsána hlavní odpovědnost za péči o seniory, aniž se odpovídajícím způsobem rozvinuly terénní či domácí služby. Dudová kritizuje absenci jakékoli reflexe genderově odlišných důsledků vyplývajících z očekávání, která jsou v mediálním nebo politickém diskursu rodině adresována. Odvolává se na výsledky empirických studií, jež potvrzují, že většinu osobní, každodenní péče i péče občasné přebírají ženy. Genderově neutrální prezentaci péče v médiích považuje za závažný problém vzhledem k normotvornému charakteru mediálních sdělení. Jak říká: „Mediální texty popisují, jaké alternativy péče má nesoběstačný senior či seniorka k dispozici, a utvářejí představu o tom, co je z hlediska společnosti nejvhodnější a co je naopak rizikové. Politici zase prostřednictvím médií prezentují své postoje k různým řešením zajištění péče“ (s. 38).

Ve druhé kapitole („Péče o seniory podle médií“) autorka předkládá čtenářům a čtenářkám výsledky vlastní analýzy obsahu mediální debaty o péči o seniory, probíhající od poloviny 90. let minulého století do současnosti, a programů politických stran a relevantních vládních dokumentů vzniklých v témže období. Dudová identifikovala pomocí diskursivní analýzy rámec dominující v komunikaci o tomto tématu, tj. „v první řadě má zodpovědnost rodina“, a danému rámci odpovídající klíčové slovo „rodinná solidarita“. Další ústřední pojem – „domácí prostředí“ – autorka prezentuje jako zástupné označení pro péči rodinných příslušníků a synonymum „správné a kvalitní péče“. Akcent je položen na pečující rodinu, a nikoli na veřejné formální služby péče či právo občanů na sociální péči ve stáří, na komunitní charakter společného bydlení seniorů nebo na profesionalitu a odbornost péče. Dudová pregnančně formuluje ambivalence dané paralelním prosazováním požadavku péče o seniory v domácím, „přiro-

zkušenosti několik minut nestačí. Dokument přesně poukázal na ty roviny, které byly v panelu probírány jako aktuální (podhodnocení vzdělání migrantů a migrantek, neznalost právního systému, malý zájem státu o migranty a migrantky, snaha zabezpečit dětem lepší budoucnost apod.) a které v dokumentu získaly reálnou tvář a hlas. Dokonce byla v diskusi přítomna i jedna z účastnic dokumentu, díky čemuž se mohli diváci a divačky obracet s konkrétními dotazy přímo na ni.

Druhá panelová diskuse nesla název „Gender, migrace a péče“, kde byl prezentován příspěvek od zahraničních hostek z Bergenské univerzity, který se týkal politik péče v Norsku, především nového promyšlení veřejného a soukromého. Příspěvek byl uveden situací v Norsku (vysoká míra vzdělanosti, vysoká míra ekonomické aktivity žen i mužů, důležitost formální péče apod.), přičemž Anne Lise Isaksen upozornila, že stále častěji dochází v Norsku k zespolečenštění domácí péče a práce a že míra sdílení domácích povinností mezi manželi se stále snižuje, především ve střední třídě. Mariya Bikova poté příspěvek doplnila o detailnější analýzu střední třídy, která se ukázala být velmi rozmanitá v přístupu k péči i k domácím pracím (např. v rámci střední třídy nalezneme jak početnou skupinu rodin, které sdílejí domácí povinnosti i péči o děti a pomoc v domácnosti si najímají minimálně, nalezneme zde i vysoký počet rodin, které si najímají pomocnice do domácnosti i chůvy, zejména z řad migrantek). Zajímavé bylo, že tyto rodiny se zásadně nelišily příjmem ani typem práce, přesto byly jejich požadavky na rodinný a osobní život různorodé. Dále v panelu prezentovala Zuzana Uhde, jejíž příspěvek tematizoval výzvy politikám péče v době globalizace. Autorka v příspěvku například upozornila na problémy komodifikace péče, které v sobě skrývají paradoxy – péče se sice stává finančně ohodnocenou, na druhou stranu jde opět o činnost, jež je sice finančně ohodnocena, avšak její společenské uznání je neustále minimální. Příspěvek jasně ukázal, že je potřeba redefinovat i samotné pojetí péče ve společnosti. Zajímavý byl i příspěvek Adély Souralové, který představil migraci z jiné perspek-

ženém“ prostředí a proklamováním „samozřejmosti“ rodinné solidarity na jedné straně a prodlužováním ekonomické participace žen coby potenciálních i reálných pečovatelek na straně druhé. Ukazuje, jak často je rodina portrétoována zároveň jako hlavní zdroj problémů spojených s péčí o seniory.

Třetí kapitola („Příběhy péče“) je věnována zkušenostem, potřebám a přáním pečujících žen a okolnostem omezujícím jejich disponibilitu k poskytování neformální péče. Dudovou zajímá, „nakolik“ data, získaná metodou kvazibiografických rozhovorů, korespondují s mediální a politickou představou o „náležité“ péči o seniory. Výsledky analýzy zjevně poskytly autorce vodítko ke strukturaci této části monografie – s oporou v datech zodpovídá v jednotlivých subkapitolách otázky soustředěné kolem rozhodování o péči: Proč vůbec pečovat doma? Proč zrovna já? Mám čas a místo? Je tu někdo jiný (např. sourozenec ochotný podílet se na péči)?

Mezi motivy či okolnostmi převzetí péče vystupuje v analýze Dudové do popředí zejména absence jiného přijatelného řešení, časová a prostorová disponibilita k péči, morální a vztahová orientace pečujících. Ani zde se autorka neopomněla vrátit k genderovým stereotypům vztaheným k dělbě péče, tentokrát v souvislosti s podílem samotných pečujících žen na jejich reprodukci.

Kruciální pro situaci pečujících žen coby účastnic výzkumu se jeví být relace „placená práce – péče“. Dudová rozlišila v této souvislosti několik kontextů péče: (1) pečování ve starobním důchodu; (2) předčasné penzionování kvůli péči; (3) přerušování pracovní dráhy z téhož důvodu; (4) kombinování zaměstnání a péče. Opuštění placené práce je vyprázdňováno jako nepříjemné kvůli ekonomickému znevýhodnění „nyní a na důchod“. Souběžný výkon pečovatelské role s rolí pracovní je ovlivněn flexibilitou práce a dostupností pomoci dalších osob (zvláště manžela, sousedů – spíše než sourozenců, jen zřídka formálních služeb péče v domácnosti). Participaci na trhu práce ženy legitimizovaly i případné odmítnutí péče. Z analýzy Dudové tak pře-

svědčivě vysvítá rozpor mezi osobní zkušeností pečujících žen a mediální představou nebo požadavky vládních a politických programů. Zkušenost s péčí je ženami interpretována rovněž v termínech pozbytí výhod „třetího věku“ a obav, kdo se postará o ně, až budou pomoc samy potřebovat.

Čtvrtou kapitolu – „Budoucí podoby péče“ – Dudová koncipovala jako závěr knihy. Shrnuje v ní témata či oblasti, ve kterých se obsah veřejných debat míjí se zkušenostmi pečujících nejzásadněji. V úvaze podložené výsledky analýzy dat nabízí zároveň odpovědi na otázky, jež použila jako titulky subkapitol: Postará se rodina? Je domácí péče vždy lepší? Je neformální péče o seniory dostatečně oceněna? Je možné současně pečovat a pracovat? A kdo se koneckonců postará o další generace seniorů – jaká bude dělba práce, resp. spolupráce rodiny, státu, trhu a dobrovolnických organizací? V odpovědích Dudové mimo jiné zaznívá: Současná opatření namířená na osoby poskytující rodinnou neformální péči seniorům jsou nedostatečná. Bude nezbytné zajistit kvalitní a spolehlivou síť terénních služeb péče tak, aby snížily zátež domácí péče. Budoucí rodinné pečovatelky nebo pečovatelé budou odcházet do starobního důchodu později než ti nynější a pravděpodobně budou současně podporovat své děti. Veřejné zabezpečení péče musí počítat se seniory, kteří děti nemají nebo jejichž děti nebudou moci či chtít pečovat.

Domácí péče, vyvozuje Dudová, není vždy lepší než péče formální, institucionální. Zejména, je-li na ni nahlíženo z perspektivy pečujících a jejich nákladů souvisejících s péčí nebo z hlediska rizik, jež s jejím převzetím podstupují: psychické a fyzické vyčerpání, zhoršený zdravotní stav, důsledky přerušování nebo ukončení pracovní dráhy, ohrožení důchodových nároků dlouhodobou absencí na pracovním trhu. Pro autorku jsou dostatečným důvodem pro vyšší morální i finanční ocenění pečovatelské práce. Svoji knihu uzavírá důrazným konstatováním: „Mezigenerační solidarita nemůže ve vyspělém sociálním státu fungovat pouze na bázi jednotlivých rodin, ale odehrává se na úrovni celé společnosti a jejich

tivy, kdy si vietnamské rodiny najímají české chůvy. Příspěvek byl zaměřen především na perspektivu dětí, respektive jak děti vnímají, že jim péči poskytuje placená pečovatelka, nikoliv rodinný příslušník. Protože šlo často o ženy ve vyšším věku, velmi často děti vnímaly tyto ženy jako babičky (tedy jako rodinu a jako jistotu). Pro děti bylo období, kdy o ně pečovaly české ženy coby chůvy, velmi významné, a představuje součást jejich identity.

Poslední blok konference patřil workshopům. Zajímavý byl workshop věnovaný praktickým zkušenostem při práci s migrantkami. Workshopu se zúčastnily také ženy migrantky, takže workshop nebyl jen přednáškou sociálních pracovníků a pracovníc, ale i zde se účastníci a účastnice konference mohli setkat s reálnými příklady bariér a znevýhodnění, kterým migrantky čelí. Jako velký problém se ukázala být velmi malá informovanost samotných migrantek především v oblasti uznání důchodu, ne/uznání studia na vysoké škole nebo dlouhodobé dopady zaměstnání v neregulovaných pracích (např. formou švarcsystému). Diskuse na workshopu ukázala jediné: migranti, kteří přijdou do ČR, nemají informace o tom, jak funguje penzijní systém, zda se počítá doba strávená studiem na vysoké škole do důchodu, zpravidla ani nevědí, na koho se zde obrátit (úřady nepracují efektivně, nemají informace, nejsou vstřícné), sice si v ČR najdou rychle práci, nicméně až v nejméně příhodnou dobu zjistí, že např. práce ve švarcsystému (kdy přiznávají malý výdělek, přitom vydělávají více) jim neumožní získat občanství, neboť jejich příjmy nedosahují požadované výše stanovené zákonem, a když nemají občanství, je to pro migrantky problém v dalších ohledech. Takových negativních příkladů bylo na workshopu připomenuto mnoho.

Po skončení workshopu bylo zřejmé, že situace migrantů a migrantek je v ČR velmi špatná. Osobně jsem měla z diskuse na workshopu pocit, že jejich život je jako začarovaný kruh, že jedno špatné (a často neuvědoměle špatné) rozhodnutí ovlivní celý život

generací. Příběhy pečujících žen a mužů jsou příběhy obětavosti a lásky, ale také ukazují na rizika a problémové body poskytování neformální rodinné péče. Zajistit důstojné stárnutí a umírání pro všechny není možné bez veřejné podpory reagující na různorodé životní situace“ (s. 166–167).

Na konec recenze si dovoluji několik poznámek k monografii Radky Dudové – k přístupu autorky k problematice neformální, rodinné péče o seniory, k teoretickému rámování jejího výzkumu, metodologii a k přínosu knihy: Dudová přistupuje k probíraným tématům kriticky. Čtenářům a čtenářkám poskytla jasnou představu o své perspektivě nahlížení na výzkumný problém i přehlednou, v daném kontextu dostačující revizi stavu poznání. Ke stávající teorii a empirickým výzkumům české a zahraniční provenience se snažila vracet i při prezentaci teorie vycházející z vlastních dat. Z důkladného popisu metodologie se dá usuzovat na vědecky poctivý postup autorky při získávání, analýze a interpretaci dat. Způsob aplikace výzkumných strategií, resp. metod dokládá badatelčinu erudici. Analýza diskursu jí umožnila identifikovat v dokumentech hlavní diskursivní rámce péče o seniory; biografická metoda, kterou aplikovala na narativní interview, ji dovedla ke konstruování „kolektivního příběhu péče“ (s. 37) zahrnujícího rozhodování o péči, důvody jejího převzetí, podmínky či kontext pečování a jeho důsledky pro pečující. A jak je pro tuto metodu typické, dovolila jí obje-

vit i strukturální bariéry rodinné péče o staré rodiče. Co lze zvláště ocenit a v čem můžeme vidět specifickou přednost knihy nejen z hlediska sociologie, je cílená, argumentačně podložená a metodologicky zvládnutá snaha integrovat obě analýzy (tj. analýza zkušeností neformálních pečujících a analýza mediálního a politického diskursu péče o seniory). Otázkou může být, zda není „metody příliš“ – myslím tím poměrně rozsáhlou obecnou deskriptivní metodu rámcové analýzy diskursu nebo narativního přístupu v úvodu druhé a třetí kapitoly. Hlavní ovšem je, že v knize nezabírá prostor na úkor popisu a diskuse vlastního postupu výzkumnice.

Podle mého soudu Dudová ve své knize nabídla více než jen slíbený „náznak odpovědi na otázku: kdo se o nás postará“ (s. 8). Výše uvedené závěry o kontradikcích mezi osobní zkušeností jedinců s pečováním o členy nejstarší rodinné generace a mediálním či politickým obrazem péče „rodiny“, stejně jako rozkrytí negativních důsledků pro pečující a mezer v sociální politice považuji za významné poselství její knihy pro společenskou praxi. Souhlasím s autorkou, že kniha přispívá do diskuse o možnostech a limitech neformální rodinné péče v kontextu úvah o budoucím řešení narůstající potřeby péče o seniory ve stárnoucí společnosti.

Je na místě ještě podotknout, že monografie Radky Dudové představuje koherentní text, charakteristický rovněž vytříbeným jazykovým stylem.

STÍNY OPTIMISMU: GENDEROVÁ ROVNOST V ČESKU 2015 / JANA BENEŠOVÁ SMETÁČKOVÁ, IRENA (ED.). 2015. *STÍNOVÁ ZPRÁVA O STAVU GENDEROVÉ ROVNOSTI V ČESKÉ REPUBLICE V ROCE 2015*. PRAHA: ČESKÁ ŽENSKÁ LOBBY.

S odstupem sedmi let od vydání předchozí zprávy vyšla v roce 2015 aktuální Stínová zpráva o stavu genderové rovnosti v Česku. Dlouhotrvající očekávání by měla být tímto

dokumentem více než uspokojivě naplněna, nejen z podstaty funkce stínových zpráv obecně. Především jde o kvalitu a šíři expertiz, které byly při zpracování této publikace za-

migrantů a migrantek v ČR – většinou do ČR přicházeli a přicházejí lidé ze zemí postižených válkou, nicméně je zde čeká další „válka“ s úřady, byrokracií, neochotou, neznalostí (práva, jazyka apod.). Tato situace jednoznačně podporuje závěry celého projektu, tedy že zde chybí komplexní a ucelená politika migrace, která by život migrantům a migrantkám v ČR změnila k lepšímu.

O VÝZKUMU GENDERU A IDENTITY VE SLOVANSKÝCH JAZYCÍCH / Jana Valdrová

Scheller-Boltz, Dennis (ed.). 2015. *New Approaches to Gender and Queer Research in Slavonic Studies*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

V říjnu 2014 se na Univerzitě Innsbruck v Rakousku konala konference o interdisciplinárním genderovém a queer výzkumu v zemích mluvících slovanskými jazyky, zaměřená převážně na jazyk a literaturu. Tematicky jí předcházely úspěšné konference a monografie – z nich *J. van Leeuwen-Turnovcové et al. Gender – Forschung in der Slawistik. Beiträge der Konferenz Gender – Sprache – Kommunikation – Kultur* (2002) a *R. Kersten-Pejanić et al. Doing Gender – Doing the Balkans. Dynamics and Persistence of Gender Relations in Yugoslavia and the Yugoslav Successor States* (2012). 489stránkový sborník *New Approaches to Gender and Queer Research in Slavonic Studies* (2015) je tedy nejnovějším počinem na poli feministické a genderové lingvistiky s příspěvky 29 badatelek a badatelů z Rakouska, Německa, Maďarska, Polska, Ruska, Ukrajiny, Srbska, Slovinska a České republiky, psanými v ruském, polském, ukrajinském, německém a anglickém jazyce. V této upoutávce lze pojednat pouze o několika z nich, s nadějí, že kniha se u nás dočká recenze.